

IKASTOLEN HISTORiarAKO IKUSBIDE BAT (1960-1972)

iñaki aizpurua

Egia esan historia zehatza baino nahiago izan dugu hamabi urte hauetan ikastolen inguruan sortu diren korapilu nagusienak, gaur egun ere bizi-bizirik dirautenak, agerrarazi. Historia, korapilu horien testu-inguru den heinean bakarrik dugu ematen, zenbait gertakizunen explika-bide soila.

Gaiak dituen arriskutik begiratzeko, epe honetako gertakizunak kronika antzean, xehetasun guzietan ematea izan zezakeen agian, egokien. Bainan hainbeste dato pilatzea ez zaigu posible izan batetik, eta bestetik horretarako egin ditugun ahaleginak ez dute askotan erantzunik izan.

Dena den, 1960 urtedanik abiatuko gara gure lan hau mami-tzen, eta handik honat ikastolek jarraitu duten prozesuak ukan dituen datorik berezienak argitara emanaz, beroiek aztertu eta interpretatzen ahaleginduko gara.

1.—IKASTOLAK HIRI BARNEAN

Gerla ondorengo ikastolen bizimoldea Donostiako edo Bilbaoko hirietan behar da ikusi, hemen eman bait zuten beren lehen urratsa. Hala nola, haziak ezkutuan iragan behar izaten du maiz neguko ekaitzaldiaren beltza. Ezkutuan eta isilpean sortu eta hartu zuten, bada, gorputz ikastolek.

Zenbait pertsonen lehiari, eta zenbait esaten dugu, bereziki, bakar bat edo beste ez aipatzearren, zor diogu ikastolek emaniko lehen urrats hau. Ez zitekeen legez ikastolarik eraiki. Orduan zer, ez zen deus egiten ahal? Ez zuten inolako moduan horrela pentsatu, bederen pertsona hauek, isil-isilean bait zioten ekin bidearen urratzeari.

Ikastolak, lehenik, akademia gisa arizan ziren, hizkuntzaren akademia soilak bailira, eta kasu honetan, euskeraren irakasteko akademiak bezala. Horretarako legearen baimenik behar ez zenez gero, ez zen hein batetan gauza zaila, baina neguko egun beltzen berri dakienak, ongi daki ere ez dela hain erraza izan.

Akademia moldeetan bizitzeko ez zitekeen hamabi hurreko multzoa baino handiagorik har eta eduki, ez eta eguneko bi ordu eta erdi baizik. Beraz, edozein etxe-bizitzetako gelak balio zuen ikastoletarako. Bestalde, aisa antolatzen ahal zen gela, eta itxuraz, tresna askoren beharrik ez bazen ere (mahain, aulki, liburu...) ikastola zen egin behar zena funtsean, eta zinez esan, hor ziren komediak. Akademia ageri, ikastola egin; hots, euskera bitarteko delarik, haurra eskolatu: horra guzia.

Andereñoak hamabiko bizpahiru haur-multzo har zezakeen egunaren buruan eta aldiko hamabi hartzea, talde bildua zenez, ez zen besterik baino makurragoko sistema, hobe baizik. Bada alde ederrik sasoin hartako beste edozein eskolarekin konparatzen badugu, zeren eta nonahi aurki bait zitekeen 50-60ko multzoa mai-

su edo maistra bakarrarentzat. Ondorioz, bistan da, haurra lantzeko, bat-banaka lantzeko alegia, bide egokia dela talde ttipietan har-tzea.

Orduko ikastolen bigarren berezitasuna (eguneko bi ordu eta erdiko saioak ematea, alegia), ez da berez, pedagogi eta sikologi aldetik ikusirik behintzat, limitazio bat. Denborak baino, metodo-logiak edo esan dezagun pedagogiak, hainitz gehiago esan nahi du. Eta badirudi, pedagogi aldetik aurrerakoiak izan zirela oso hirietako ikastolak. Bestela ezin daiteke uler hain denbora la-burrean ematen zuten programa zabala betetzea, zeren eta ohiko gaiez kanpo jolasa, kantua, eskulana etab., ematen bait ziren.

Esan dugunez gain eta beren lehen-sasoinean bizi ukan duten egoera konprenituz, zenbait hutsune edo limitazio nabari da, ba-tikpat garaiari, lekuari eta inguruari dagozkienak. Besteak beste, ez da harritzekoa, erdi-mailako gizarte jendeari erantzuten bazio-ten bereziki, edo-ta, gero eta gehiago herrian xertatu orde, ghettoen itxura zerbait hartu bazuten beren baitan bilduaz.

2.—HERRIETAKO IKASTOLEN SORTZEA

Herrietako jendea hasia zen ohartzen ikastolez guti edo gehia-go. Arestian aipatu dugunez, ikastolak sortzea minoria baten lana izan bazen ere, ez zen hain minoria ikastolen ezagupidea zuena. Hala nola, iloba bat bazuen zenbaitek Donostiako edo Bilbaoko ikastolaren batetan, edo-eta bertzenaz ere biziki hedatzen zihoan ikastolekiko giro ona.

Halatan bada, herrietako zenbait gurasoren buruan loraturik zen amets bat bezala-edo, baina posible zen ideia zenez, aisa ekin zitzaion ikastolen eraikitzeari. Hernaniko, Elgoibar, Algorta, Laz-kao, Andoain, Errenderia, Pasaia, Donostiako Lizeo zaharra, etab., orduan sorturikoak dira.

Zer egin ikastola bat herri mailan eraikitzeko? Hau zen galdea. Erantzunak bazuen, halere, praktikan, gero aletuko dugun bezala, lanik asko.

Jaiotorduetako arazoak

Lehenik, eta guziaren gaindik, andereñoa behar zen, eta... andereñorik ez zen inon edo guziz konta ahala ziren, ez bait zen euskal neskatxarrik maistra karrerarik ikasten ari.

Bestalde, zuhurki jokatu behar zen. Herri batetan ikastola martxan ipiniz gero, ez bait zen hiri barnean bezala akademia itxuran eraman ahal, eta hala izanik ere, akademiak berekin zituen moldeak herstuegiak ziren langile haurrentzat. Hamabiko taldeak, eta bi ordu eta erditan eskola emanaz jarraitzea, ez zen inola posible ikusten.

Horregatik ikastolak eskolaren moldea behar zuen hartu derriorki nolabait ere herrietan. Andereñoaz aparte lekuaz behar zuten arduratu gurasoek, eta gainera, haur multzo egoki bat bilatu behar zen.

Lekua eta haurrak biltzea ez-baina, andereñoaren arazoa zen zailena. Eta nola konpondu hori kasik andereñorik ez bazen? Hori alde batetik. Eta bestalde, zer adinetako haurrekin hasi behar zen ikastola herrian? Bospasei urtez goitiko haurrekin hasiz gero, eta adin horretako haurrik gehienak beste eskoletan zebiltzala ohartuz gero, ez ote jokabide lotsagabea horietarik biltzea? Bederen, egoera haretan hala uste zen, hots, nabarmenkeriarik gabe jokatu behar zela. Horregatik, 3-4 urtetako haur ttipiekin hasi ziren ikastolak herririk gehienetan, eta gero, konfiantza hartu heinean, joan ziren hazten eta handitzenago.

Jokabide honek berak beste zertxobait ere erakutsi zuen. Jolas eta kantuaren bidez hartu behar bait ziren haurrak, herriko neskatxa

“sorgin” eta haur maitea zen bat aski zela horretarako, zenbait hila-beteren buruan praktikak andereño batekin eginik gero.

Hona nola sortu ziren andereño laguntzaileak edo egun “ttipien andereño” deitzen ditugunak, eta beraz, horiekin batera herrietako ikastolak.

Ikastolaren bide berriak

Pondu honetan galdera interesante bat egin dezakegu: herrietako ikastolen sortzea, hirietakoen hedapen bezala konsidera genezake, hots, haien zabalkunde fenomeno soil bezala, ikastola molde berri bateri hasiera eman zitzaion? Hauzia gehiegi sakondu baino lehenagotik, bistan da, ikastola berri hauek, hirietakoekin harremanik gabe hasi zirela lanean, planifikatze bateragilerik gabe. Agian besterik eskatzea une haretan, anakronismo hutsa izan daiteke gaur egun. Hala ere, kondaira bortxatzeko arriskuan, hipotesia bat eraiki dezakegu, gaur eguneko zenbait problema argitu dezakeen ustean: ez ote zilegi pentsatzea hirietakoen eta herrietakoen gizarte-kondizionamendu eta (behar bada) pentsamolde diferenteak izan zirela desberdintasunaren eta batasun ezaren kausa nagusienak? Hipotesiaren baliagarri dato indikatzaile bi ematen ditugu:

—Herrietako ikastolak gizarte base zabalagoa zuten beren inguruan: guti gora behera, herri bat osatzen duten gizarte-maila orotarik eta batikpat horien arteko indarririk bizenak. Ohar besterik guraso, sozio-laguntzaile, gazte eta elizgizonek bere zer-nola parte hartu zuten ikastolaren organizatzen. Herri giroan integratzen ziren ikastolak, gizarte maila bakar baten molde hertsietatik at.

—Lekutzat ikasgela normal bat zuten. Orduak, edozein

eskolatakoak bezala; eta taldea, 20-30eko haur multzoak osatzen zuen.

Ikastola Batzordeak eta Batzarrak

Luza gabe, eta gehienbat beharrak eraginik, noski, han-hemenka sorturik ziren ikastolak elkarrengana hurbiltzen ziren hasi. Nola gurasoek beren artean, hala andereñoek, berezko harremanak batekoek bestekoekin hasiak zituzten, ikastolak zerbait hedatzen ari zirenez gozotik.

Lehenik, herri mailan, gurasoek bederen, beren arteko jendearekin batzorde bat egin zuten "Gurasoen Ikastola-Batzordea" deitzen zena. Batzorde hau zen, bada, arduratzen, beste gurasoen izenean, nahiz andereñoaz, nahiz lekuaz edo behar zen dirua sortu eta ikastolaren organizatzeko. Batzordea lehendabizian gizonezkoek osatzen zuten, baina laster ikusi zen emakumezkoek ere tartean behar zutela, bidezko zenez, zeren-eta amak ez bait du aitak baino zer-ikusi gutiago haurraren heziketan.

Gurasoen batzordea herri mailan osatu bazen ere lehenengoz, herri mailako batzordea osatu zen berehala, eta geroago herriak eta bailarak moldatzen zihoazen heinean, sortu zen, aldiz, "Batzorde Nagusia" delakoa, euskal-lurraren eskualde guzietarik bailara bakoitzeko arduradunetz eta andereñoen izeneko bizpahiru ordezkarekin osaturik.

Zer eginkizun edo zer kriteriorekin jokutzen zen? Laburki esateko: lehenik, elkarren berri jakiteko edo jakitearren sortu zen. Honek berak ez zuen gurasoen eginkizuna guti moldatu. Bazan beldurrik asko, ikastolek noiz arte iraungo zuten kezka bait zerabilen, eta elkarren babes hau aurrerabidea urratzeko laguntza ona izan zela, lan horretan ibilia den edonork badaki. Ez zen inoiz goitikako organizazio-loturarik onartzen. Egia, ikastolek gaurregun duten hedadurarik ez zutela ere. Horiek oro, kriterio bat

zen argitzaile eta agitz lagundu zuen arduradunen jokabidea moldatzen: "Herri bakoitzean konpon daitekeen problemaz ez da bailarako batzordea zertan arduraturik, eta hala berean, ez Batzorde Nagusia ere bailara-mailan konpon daitekeenaz". Horra zertan oinarritua zen ikastolen organizazio erakundea.

Andereñoak ere han ziren herriko batzordean, eta nahiz bailarakoan nahiz Batzorde Nagusian bazituzten ikastola arazoez hobekiago jabetzeko. Esan beharrik, andereñoak beren aldetik beren gisako batzar eta ikasketak bazituztela; eta bereziki, garrantzia handia ematen zioten eskualde guzietariko andereñoen udako batzar-egunei, alegia, "Udako Ikastaldia" delakoari, beren lana aztertu eta gai berriak elkarrekin ikasteko.

Andereñoak, irakasleak

Andereño berrien premia hastetik xantzetakoa ez bazen, gero eta larriago bihurtu zelarik, problema bihurrieneratariko bat gertatu zen. Honek eraginik, orduan sorturikoa da "Andereñoen Residencia" delakoa Donostian, bere gutian ere, apalki, hainbat eta hainbat andereño berri herriaren giroan arnasturik eman dituen.

Ikastolek beren eboluzioan eman zuten bigarren urrats hau behar bezala maiseatzeko, derriorreko da alde onak bezalaxe txarrak ere ikustea.

Gurasoa, herria

Herrietan ikastola sortzeak herria zuen mugitu, ez du esan nahi giroa lehendanik sortua ez zenik, baina herriak, bereziki gurasoek, ausarki parte hartu zuten ikastolaren antolamenduan. Zenbat bilkura, zenbat ibili, lekua, andereñoa, dirua, hurrak biltzeko! Anartean, andereñoen baitan zegoen osoki ikastolaren ardura eta

hilabete oro berebat ordainduz gero, gauza erraza zen gurasoen-tzat ikastola egitea andereñoak egiten bait zuen dena.

Orain, aitzitik, gurasoak sartu ziren ikastolaren antolatzen eta buru-belarri sartu ere, guziaren ardura bait zuten bere gain hartua, salbu-eta ikastola barrukoa, hots, pedagogiaren gora-behera andereñoaren baitan galditzen zelarik.

Zenbait parroki eta komentuk eskaini zuen laguntzaz kanpo, lekuari buruz gehienak, eta Aurrezki Kutxak jalkitzen hasi ziren diru apurraz gainera, ezin dezakegu esan erakunde ofizialek funtsezko laguntza eman zutenik.

Herriaren dinamika ikusteko, ordea, ez zen besteren beharrik izan: guraso batzordeen (langile arruntez osatuak gehienik) eta andereño laguntzaileen kemena eta ekintza ikusi baizik. Hasierako giro hura esperantzaz anpusturik zegoen. Bainan hau ere esan beharra dago, egin zen apurrak eginaren fruitua baino eginkizunaren ikuspegia argiroago erakutsi zuen.

Bigaren sasoin hau judikatzean pondu honetan agertzen da akats eta hutsegiterik nabariena. Behar zituen pertsona batzuek ongi mentalizaturik eta pentsamolde bereziarekin jantzirik prestatu, eta ez zituen prestatu, gero sortu ziren eztabaidetan arduradunen jokabideek aski garbi erakutsi zuten bezala.

3.—GIPUZKOAKO IKASTOLEN FEDERAZIOA ETA ELIZA

Bospasei urtetan ikastolak arrakasta handiz ziren ugaltu, ez bakarrik berriak eraikitzen zihoazelako, baita herri bakoitzean haurrak gehiagotzen zihoazelako ere.

Lehenbizian ez zen hainbat kezka guraso artean, baina sei urtetara haurra hurbiltzen zelarik, delako "kartilla" dohatsuaren premia ikusten edo erakusten zen. Nolanahi ere ikastolek ez zuten baitaezpadako indarra hartu, eta, praktikan bederen, tolerantzia

batera ziren heldu legearen aldetik. Inork ezin zuen, beraz, uka irabazia zuten nortasuna.

Halarik ere, behar beharreko zen "kartilla" haurrentzat, baldin-eta batxiler eginen bazuen. Hau errealdadean, hainitz gurasuren kezka zen, eta bistan zen guraso artean zerabilan giro gaiztoa ere; iduri zuen gero-eta herstuago gertatzen ari zela.

Esan gabe doa, Batzorde Nagusiarentzat buruhauste pisua zela eta jendea lehen baino areago asaldatu gabe konpondu behar zela uste zuen. Honela bada, lege gizonak bisitatu eta zer egin ezin asma zebilen. Ez zen inola ere gauza erraza.

Honetan, Donostia aldetik talde batek araudi bat idatzirik ekarri zuen, eta Ikastolen Federazio bat, legezkoa, Gipuzkoako ikastola orori proposatuaz. Giro haretan, normala zen bezala, behalakoan bildu ziren lau-bost herri haien asmo eta xedeetara.

Legearen babes bila

Hala-hala etorri zen 68ko uda eta denok ezagun ditugun gertakizunen artean, guri bereziki doakiguna: Gipuzkoako Gobernariaren manua alegia, ikastolak epe zuhur baten buruan legalizatu ala hertsu eginen zirela esanaz. Orduan bai ez zela beste erremediorik, handik edo hemendik legearen bidean sartu baino.

Nola legalizatu edo zer formularen pean? Hor zegoen gakoa. Azkenik, konfiantzarik gehienekoa Elizaren babesa jotzen zelarik, Elizaren babesean, nahiz parrokia, nahiz erlijiosoen ardurapean legalizatu ziren gehienak edo behinik behin paperak eginik baimena erdiesteko bidean jarri. Hori zen orduko beharrena eta gisa honetan, hein batetan behintzat, gauditua zen egoerak sortu zuen kenka larria.

Besterik zen, ordea, hurrengo udan berriro Gobernariak emaniko manua, hots, ttipien ikastola oro edo, berdin dena, sei urtez azpiko haurren ikastolak ere behar zirela ixtantean legalizatu.

Honek, jakina, are herstura handiagoa sortu zuen, zeren-eta ez bait zen inolako modurik ttipien ikastolak legepean sartzeko ikusten. Inoiz bada-eta orain bai zela beharrezko Elizaren babesera.

Halatan, bada, jo ziren ateak berriro Donostiako Apezpikutegian eta han zenbait harat-honak ibili ondoan, parroki bakoitzaren ardurapean-edo, Katekesiaren itxura emanik, Elizak bere gain hartzen zituelazko erabakia baietsi zen.

a) *Federazioa*.—Nehork ez du ukatzen Federazio bat egiteko ideia ona izan ez zenik. Ona ez-ezik, mementoak eskatzen zuen beharrezko erakunde bat zen: ikastolak hainbat ugaltu eta hedatu zirelarik, zalantzan bait zerabilzkien egoeraren hersturak. Hargatik, noski federatze baten ideia zen hain ongi jausi jendearen artean. Beraz, sortzaileek, egia esan, ideia eta menetoaren egokitasuna ikusteko aski adimen argia ukan zuten. Halaber, Elizaren babesera bildu eta Ikastolek lehendanik zuten organizazioa bazterreratzeko. Hau guzia ez zen orduan hain gaizki ikusia izan, zeren-eta ikastolak, esaterako, ur aparra bezala etorri zirenez, ez bait zen lan erraza guziak taxuz koordinatzea, eta beraz, aski nekaturik ziren lehengo arduradunak.

Idea ez bada inoiz ere hauzitan ipini, ez da orobat gertatu Federazioa erne zuen taldearekin eta honen jokabide eta taktikarekin. Eztabaidari bere garraztasun eta bihotz-garra kentzearen, Federazioari leporatu zaizkion kritika-pondurik nagusienak emanen ditugu hemen, besterik gabe:

- Batzorde Nagusiak zuen herri giro eta ordezkotasunik eza.
- Federazioa sortu zuen taldearen burokrazi eta legalismokeriak.
- Gehiegizko zentralismoa: aurreko organizazioekin kontatzeke aurrez pentsaturiko plan teoriko bat ezarri nahirik azaldu omen ziren, eginik zegoena kontuan

harturik gabe eta bailarek zuten nortasuna gutxituaz.
—Irakasle taldearen garrantziaz ez ohartzea edo gutxiestea. Hain zuzen ere hemen ikusi nahi da irakasle eta Federazioaren artean izan zen etendura.

Hauek dira Federazioari buruz eztabaidatzen diren pondurik nabarmenenak. Guk ez dugu hemen balorezko iritzirik ematen.

b) *Irakasleen Elkartea*.—Lehendanik zuten andereñoek organizazio gisako zenbait harreman elkarrekiko; lotura gehiegi gabe baina eskualde guzietariko jendea elkarretratzen zuelarik zenbait ekintzetan. Halere, Federazioak ezarri dio Irakasleen Elkarteari inoiz ukan duen eraginik handiena, bere jokabideak mugitu bait ditu gehienik. Federazioak mementoan aski lan bazuelako edo, gisa horretako organizazio bat josteko andereñoek duten garrantziaz sobera ohartu ez zelako edo... baina nolana ere Federazioak bere estruktura moldatzean andereñoak haintzat hartu gabe jokatu zuen, edo behintzat andereñoek hala iritzi zuten. Gerora, hontaz ohartu zelarik, noski, bildu nahi ukan zituen bere altzora; agitz berandu zen, ordea.

Ordurako andereño eta irakasle talde handi batek hartua zuen postura zehatz bat Federazioari buruz, honen zenbait jokabide duda-mudakoak iritzi. Geroztik batasunerako eman diren pausu guziak alperrikakoak izan dira.

Eztabaida honen inguruan, zalantzarik gabe, borroka ideologiko bat dabil edo guttienez, heziketaren bi ideia desberdinak. Zenbateraino, postura bi hok, kontrakoak direnentz jakitea ez da gauza erraza, ez bait daude erabat definiturik nola bata ez bestea. Dena-den kasu guzietarako berdin daiteke hala izatea, erabat kontrako jotzen direnez gero.

Gaurregun, Irakasleen Elkarteak irakasle oro bereganatzea ez badu helburu ere, organizazio bat sortzen ari dela bistan den gauza da. Dena den, Irakasleen Elkartea erakunde bilakatzen ari

da: eskualde guzietariko arduradunak aste oro batzartzen dira, materialaren zerbitzua antolaturik dute, aldizkari ttar bat ere bai, artxibo eta liburutegi baten antolamenduak berdin, hasirik dituzte aspaldian. Bere gutian zerbait badela esaten ahal da, eta are, inondikako laguntzarik gabe diharduela ohartzuz gero.

d) *Eliza*.—Hau da esan beharra guziaren aurretik: Elizak ez duela zerikusi handirik ukan ikastolen sortzean, Estaduak edo beste zernahi erakunde ofizialek ukan ez duen bezalaxe. Halere, uste da zenbait eliz-gizonen aldetik begi onez ikusia izan zela ikastolen sortzeko gertakizun hau.

Gorago aipatu dugun 68-69 udetako egoera txar hartan zerbitzu bat eskatu zitzaion, eta egiari zor zaionez, ongi erantzun zuela esan behar; bestalde, lehen esanik dugun bezala, egin behar zuena baino gehiagorik ez zuela egin esango genuke.

Dena den, on da zer gisatako eskea luzatu zitzaion oroit dezagun. Laburki emanen dugu orduan Elizari zuzenduriko iskribua. Lehenik, lehen-mailako irakaskintzari buruz den Lege Nagusi baten (1.945-ko Uztailaren 18-koaren) aipamena egiten du, Elizaren eskolak zer-nola eta zer kondiziotan eraikiak izan ohi diren zertuaz.

Gero Vatikanoko II.a aipatzen da: “Honela, gizarte bakoitzak behar du erdietsi kulturazko desarroilo osoa bere izakera eta ohitura-moldeen arabera” (G.S. 60), eta honen oinarri bezala Joanek XXIIIaren “Pacem in terris” delako enziklika. Ondoren, Ikastolen herstura larriari begi emanaz, Elizak bere eskolatzat har ditzan eskatzen da. Hona dagoen dagoenean eskakizunean esaten dena:

Gure ikastolak legez Elizaren eskolatzat gelditu daitezkeen eskatzen dugu. Ez da soilki lege babesa baizik eskatzen dena, eta halere, Ikastolen martxan ez doakio Elizari ez ekonomiaren zamarik ez-eta pedagogiaren edo

organizazioaren ardurarik; beti ere politika arazoez kanpo iraungo duten segurtasunarekin.

Eta bukatzeko dio:

Hau da soilki eskatzen duguna, guti-asko Elizaren erakundeek sekularrei Bigarren Errepublika garaian eskatu ziena: lege babesa. Eta sekularrek ez zioten ukatu Elizari. Ez diogu deus esijitzen. Bere laguntza eskatzen da, eta... itxaro dugu zinez.

Elizak, aldiz, bere babesa eman zuen eskatu bezala, eta sobera zehaztu gabeko zenbait kondizio ezarriaz gainera:

...ahalik ugarien irakatsiko zaie haurrei Kristau-Dotrina.

Inolako politikarik ez, inongo politika-alderdietara makurtu ez.

Gaur indar duten lege-arauei (ofizialei alegia) lotuko zaizkie Parroki-Ikastola guziak.

Diru eskuratze-erabiltzetan Parroki-Ikastolak bere esku eta jabe izango dira oso eta oro, Parroki eta Eliz-Barruti eta Eliz-Erakunde guzietatik aske.

Orain arte esan dugun hau aski garbiro dago, nahiz-eta oraino zenbait xehetasunen beharrea izan. Inola ere argiro ez dagoena bostgarren kondizio bat da, eta sasoin haretan jendea gehiegi jabetu ez zena:

Halaz ere, Erretore Jauna Parroki-Ikastolako Batzarkide izango da "iure pleno" eta berebat, Parroki-Ikastola Elizaren mendea dagoen naurrian eta mailan, azken erantzun beharra duena ere bai.

Azken-pondu hau dela-ta ez dakigu Eliza zer eta zein eskubiderekin gelditu zen funtsean. Agian, Ikastolekiko Elizak dituen eskubideen oinarria hemen izanen da, pondu honetan berean. Guk ez dugu beste heldugarririk ukan dezakeenik ikusten.

Hau horrela izanik, ordea, aski oinarri pobrea eta eskasa, esku-bideei, legezko eskubideei atxiki behar bazaizkio. Legearen aurrean ikastolak, gehienak behintzat, Elizaren Eskola bait dira. Horretan ez dago zer esanik. Legearen oinarria nahi badu Elizak, (esan nahi bait da, zenbait elizgizonek) hor dute osoki, eta ondorioz, ikastolak ere bere dituzte.

Baina edonork daki ere ikastolek berez duten nortasuna alde batetik, eta legeari buruz duten nortasun ofiziala bestetik ez direla inola ere gauza bera. Ez sortzez, ez organizazioz (dela ekonomiaren aldetik, dela pedagogiaren aldetik) izan dira inoiz Elizarenak.

Ikastolek, bederen Gipuzkoan, Elizari zor diote beren nortasun ofiziala; ez ordea, berez dagokien nortasun jatorra, gorago aipatu dugun bezala.

Horregatik, bidezko da ordainez-edo Elizak bere ikastoletan kristau-heziketa segurta dadin, eskatzea. Besterik litzake halere, zer den gaur egun erlijioaren mamia pedagogiaren moldeetara iraulirik jakitea, nork eman, non eta zer-nolaren zenbait xehetasun konpontzea. Praktikan, gure ustez, Elizarekiko harremanen gakoa hemen dadukate ikastolek eta pondu honetan saiatu ere saiatu behar dute gogotik aurrerabidea taxuz urra ahal izateko. Gainera, arazoa, gisa honetan planteaturik, ez dirudi konpon ezina denik, baldin-eta Kristau-Katekesiaren eginkizuna alde batetik, eta ikastolarena bestetik berezten baditugu behintzat.